ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πέμπτο πενταμελές τμήμα)
της 28ης Ιουνίου 2004 *

Στην υπόθεση T-342/99 DEP,

Airtours plc, εκπροσωπούμενη από τον M. Nicholson, solicitor, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

αιτούσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τον R. Lyal, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση καθορισμού των εξόδων που πρέπει να αποδώσει η Επιτροπή στην Airtours plc κατόπιν της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουνίου 2002, T-342/99, Airtours κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2585),

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πέμπτο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Lindh, πρόεδρο, R. García-Valdecasas, J. D. Cooke, P. Mengozzi και M. E. Martins Ribeiro, δικαστές,

γραμματέας: H. Jung

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 2 Δεκεμβρίου 1999, η Airtours plc (νυν My Travel Group plc) άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής της 22ας Σεπτεμβρίου 1999, με την οποία μια συγκέντρωση επιχειρήσεων κηρύχθηκε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και με τη Συμφωνία ΕΟΧ (υπόθεση IV/M.1524 — Airtours/First Choice, στο εξής: Απόφαση) που δημοσιεύθηκε υπό τα στοιχεία 2000/276/ΕΚ (ΕΕ 2000, L 93, σ. 1).

2 Με την απόφαση της 6ης Ιουνίου 2002, T-342/99, Airtours κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2585, στο εξής: απόφαση Airtours»), το Πρωτοδικείο ακύρωσε την Απόφαση και καταδίκασε την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

3 Με έγγραφο της 10ης Σεπτεμβρίου 2002, η αιτούσα ζήτησε από την Επιτροπή την καταβολή του ποσού των 1 464 441,55 λιρών Αγγλίας (GBP) για τις αμοιβές των νομικών συμβούλων της και τα λοιπά έξοδα, εκτός των σχετικών με τον φόρο προστιθεμένης αξίας (ΦΠΑ), ποσό στο οποίο προσέθεσε εκείνο των 253 543,47 GBP που αντιστοιχούσε στον ΦΠΑ, τουτέστιν συνολικό ποσό 1 717 985,02 GBP.

4 Με έγγραφο της 14ης Οκτωβρίου 2002, η Επιτροπή απέρριψε το αίτημα αυτό για τον λόγο ότι αυτό δεν ήταν δικαιολογημένο και αντιπρότεινε όσον αφορά τα έξοδα της Airtours ποσό 130 000 GBP.

5 Με έγγραφο της 30ής Ιανουαρίου 2003, η αιτούσα εξέθεσε στην Επιτροπή τους λόγους για τους οποίους θεωρούσε δικαιολογημένα τα ποσά που ζητούσε και απέρριψε την πρότασή της για καταβολή ποσού 130 000 GBP.

6 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 4 Φεβρουαρίου 2003, η αιτούσα υπέβαλε αίτηση καθορισμού εξόδων ζητώντας από το Πρωτοδικείο να καθορίσει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 92 του Κανονισμού Διαδικασίας του, το συνολικό ποσό των εξόδων που μπορούσαν να αναζητηθούν σε 1 464 441,55 GBP, για σχετικές αμοιβές και λοιπά έξοδα, εκτός αυτών του ΦΠΑ, καθώς και 253 543,47 GBP για τον ΦΠΑ, τουτέστιν συνολικό ποσό 1 717 985,02 GBP.

7 Με υπόμνημα που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 18 Μαρτίου 2003, η Επιτροπή υπέβαλε τις παρατηρήσεις της και ζήτησε από το Πρωτοδικείο να καθορίσει το σύνολο των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων, συμπεριλαμβανομένων και των αφορώντων την παρούσα δίκη, στις 170 000 GBP.

Σκεπτικό

8 Προς στήριξη του αιτήματός της καθορισμού των εξόδων, η αιτούσα προβάλλει, κατ' ουσίαν, δύο σειρές επιχειρημάτων. Πρώτον, ισχυρίζεται, ότι, κατ' αναλογίαν με το αγγλικό δικονομικό δίκαιο, έχει δικαίωμα για ένα γενναιόδωρο καθορισμό των εξόδων στην υπό κρίση υπόθεση. Δεύτερον, η αιτούσα υποστηρίζει ότι το ζητούμενο ποσό πληροί τα κριτήρια της νομολογίας σχετικά με τα δυνάμενα να αναζητηθούν έξοδα και καλύπτει τα έξοδα στα οποία έπρεπε κατ' ανάγκη να υποβληθεί στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως.

Α — *Επί του δικαιώματος για γενναιόδωρο καθορισμό των εξόδων*

Επιχειρήματα των διαδίκων

9 Η αιτούσα ισχυρίζεται ότι έχει δικαίωμα για γενναιόδωρο καθορισμό των εξόδων της. Φρονεί ότι για την εκτίμηση του ποσού των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων πρέπει να ληφθεί υπόψη η σοβαρότητα των επικρίσεων του Πρωτοδικείου κατά της Αποφάσεως (απόφαση Airtours, σκέψη 294). Η αιτούσα υπογραμμίζει επίσης ότι κατά την εκτίμηση του ποσού αυτού πρέπει να ληφθεί υπόψη η ανάγκη υπάρξεως αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου, ιδίως στο πλαίσιο του ελέγχου των συγκεντρώσεων, και μνημονεύει, επί του σημείου αυτού, την ανακοίνωση Τύπου της Επιτροπής μετά την έκδοση της αποφάσεως Airtours, διάφορα άρθρα δημοσιευθέντα στον Τύπο καθώς και έκθεση δημοσιευθείσα στις 23 Ιουλίου 2002 από την Επιτροπή επί της Ευρωπαϊκής Ενώσεως της βρετανικής Βουλής των Λόρδων.

10 Η αιτούσα υποστηρίζει ότι, κατ' αναλογία με το αγγλικό δικονομικό δίκαιο, δικαιούται να ζητήσει την επιστροφή των σχετικών ποσών επί αποζημιωτικής βάσεως. Επομένως, πρέπει να της επιστραφούν όλα τα έξοδα που προκλήθηκαν λόγω της προσφυγής, εκτός αν αυτά ανέρχονται σε παράλογο ποσό ή έχουν παραλόγως διενεργηθεί. Πράγματι, στην αντίθετη περίπτωση, αποθαρρύνονταν οι πολίτες από το να ασκούν προσφυγές ή θα ωθούνταν στο να μην υποβάλλονται σε πολλά έξοδα, με αποτέλεσμα να μην μπορεί το Πρωτοδικείο να έχει στη διάθεσή του όλα τα πραγματικά, οικονομικά και νομικά στοιχεία που θα του επέτρεπαν να ασκεί κατά τρόπο αποτελεσματικό τον έλεγχό του.

11 Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η νομολογία δεν προβλέπει τη δυνατότητα προσαυξήσεως των εξόδων ως κυρώσεως κατά του ηττηθέντος διαδίκου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

12 Σύμφωνα με το άρθρο 92, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας:

«Αν γεννηθεί αμφισβήτηση σχετικά με τα έξοδα που μπορούν να αναζητηθούν, το Πρωτοδικείο αποφαίνεται με διάταξη που δεν υπόκειται σε ένδικο μέσο, κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου διαδίκου και αφού ο αντίδικος υποβάλει τις παρατηρήσεις του.»

13 Σύμφωνα με το άρθρο 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας, θεωρούνται ως δυνάμενα να αναζητηθούν έξοδα «τα αναγκαία έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι διάδικοι λόγω της δίκης, και ιδίως τα έξοδα μετακινήσεως και διαμονής και η αμοιβή των εκπροσώπων, συμβούλων ή δικηγόρων». Από τη διάταξη αυτή απορρέει ότι τα δυνάμενα να αναζητηθούν έξοδα περιορίζονται, αφενός, σ' αυτά που έχουν γίνει

στο πλαίσιο της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας και, αφετέρου, σ' αυτά που υπήρξαν απαραίτητα για τον σκοπό αυτό (διατάξεις του Πρωτοδικείου της 24ης Ιανουαρίου 2002, T-38/95 DEP, Groupe Origny κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-217, σκέψη 28, και της 6ης Μαρτίου 2003, T-226/00 DEP και T-227/00 DEP, Nan Ya Plastics και Far Eastern Textiles κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2003, σ. II-685, σκέψη 33).

14 Κατ' εφαρμογήν των αρχών αυτών, το ποσό των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων δεν μπορεί να υπερβαίνει το ύψος των αναγκαίων εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η αιτούσα για τους σκοπούς της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας. Επομένως, η αιτούσα δεν μπορεί να προβάλλει το περιεχόμενο της αποφάσεως Airtours, τις απόψεις της Επιτροπής ή της βρετανικής Βουλής των Λόρδων κατόπιν της αποφάσεως αυτής, ή, γενικότερα, την ανάγκη υπάρξεως αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου προκειμένου να λάβει περισσότερα από όσα δικαιούται βάσει του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας.

15 Εξάλλου, πρέπει να σημειωθεί ότι οι ισχύοντες επί του καθορισμού του ύψους των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων κανόνες είναι αυτοί που έχουν θεσπισθεί από τον Κανονισμό Διαδικασίας και δεν μπορούν να συναχθούν, κατ' αναλογίαν, από το προβαλλόμενο από την αιτούσα αγγλικό δικονομικό δίκαιο.

16 Επομένως, το ποσό των δυναμένων να αναζητηθούν εν προκειμένω εξόδων πρέπει να εκτιμηθεί βάσει του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας.

B — *Επί της εκτιμήσεως του ποσού των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων*

17 Κατά πάγια νομολογία, ο κοινοτικός δικαστής δεν έχει την ευχέρεια να καθορίζει τις οφειλόμενες από τους διαδίκους στους δικούς τους δικηγόρους αμοιβές αλλά να προσδιορίζει το ποσό μέχρι το ύψος του οποίου μπορούν να αποδίδονται οι αμοιβές αυτές από τον καταδικασθέντα στα δικαστικά έξοδα διάδικο. Αποφαινόμενο επί της

αιτήσεως καθορισμού των εξόδων, το Πρωτοδικείο δεν οφείλει να λαμβάνει υπόψη το εθνικό τιμολόγιο σχετικά με τις αμοιβές των δικηγόρων ούτε ενδεχόμενη σχετική συμφωνία μεταξύ του ενδιαφερομένου διαδίκου και των εκπροσώπων ή συμβούλων του (διατάξεις του Πρωτοδικείου της 8ης Νοεμβρίου 1996, T-120/89 DEP, Stahlwerke Peine-Salzgitter κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1547, σκέψη 27, και της 10ης Ιανουαρίου 2002, T-80/97 DEP, Starway κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. II-1, σκέψη 26).

18 Κατά πάγια, επίσης, νομολογία, ελλείψει σχετικών με τιμές κοινοτικών διατάξεων, το Πρωτοδικείο οφείλει να εκτιμά ελευθέρως τα δεδομένα της υποθέσεως, λαμβάνοντας υπόψη το αντικείμενο και τη φύση της διαφοράς, τη σημασία της υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου καθώς και τις δυσχέρειες της υποθέσεως, τον όγκο της εργασίας που η ένδικη διαδικασία προκάλεσε στους παρεμβάντες εκπροσώπους και συμβούλους καθώς και τα οικονομικά συμφέροντα που η διαφορά αντιπροσώπευε για τους διαδίκους (διάταξη του προέδρου του τρίτου τμήματος του Δικαστηρίου της 26ης Νοεμβρίου 1985, 318/82 DEP, Leeuwarder Papierwarenfabriek κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3727, σκέψη 3, και προπαρατεθείσα διάταξη Starway κατά Συμβουλίου, σκέψη 27).

1. Επί του αντικειμένου και της φύσεως της διαφοράς, της σημασίας της υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου καθώς και των δυσχερειών της υποθέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

19 Η αιτούσα ισχυρίζεται ότι το αντικείμενο και η φύση της διαφοράς έθεταν, εν προκειμένω, νέα και περίπλοκα οικονομικά και νομικά ζητήματα, πράγμα που καταδεικνύεται από την έκταση της Αποφάσεως, του δικογράφου της προσφυγής και της αποφάσεως του Πρωτοδικείου. Η αιτούσα υπογραμμίζει επίσης ότι η απόφαση Airtours έχει βαθιά επηρεάσει τον τρόπο ελέγχου των συγκεντρώσεων, τόσο από την άποψη του ορισμού της εννοίας της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως όσο και από την άποψη της αποτελεσματικότητας του δικαστικού ελέγχου, όπως

τούτο προκύπτει από τα πολυάριθμα άρθρα στον Τύπο καθώς και τις σχετικές επιστημονικές μελέτες που δημοσιεύθηκαν μετά την απόφαση αυτή. Ειδικότερα, η αιτούσα παρατηρεί ότι το Πρωτοδικείο δεν αρκέστηκε στο να επαναλάβει μηχανικώς την εξέταση που είχε καθοριστεί με την απόφαση του Πρωτοδικείου της 25ης Μαρτίου 1999, Τ-102/96, Gencor κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. II-753), αλλά επωφελήθηκε από τα δεδομένα της προκείμενης περιπτώσεως προκειμένου να αναπτύξει και να διευκρινίσει την εξέταση που πρέπει να εφαρμόζεται επί των καταστάσεων συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, προκειμένου, ιδίως, περί του ζητήματος εάν η Επιτροπή μπορεί να απαγορεύσει μια πράξη συγκεντρώσεως όταν η σχετική αγορά είναι ολιγοπωλιακή και όχι συμπαιγνιακή.

20 Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η διαφορά έθετε πολυάριθμα πραγματικά και νομικά ζητήματα. Παρ' όλ' αυτά, το εν λόγω κοινοτικό όργανο δεν θεωρεί ότι η υπόθεση επηρέασε καθοριστικά την εξέλιξη του κοινοτικού δικαίου. Όσο για τον ορισμό της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα κύρια στοιχεία της εννοίας αυτής είχαν ήδη εξεταστεί στην προπαρατεθείσα απόφαση Gencor κατά Επιτροπής, και ότι έχουν επαρκώς διευκρινιστεί στα βασικά νομικά συγγράμματα. Έτσι, η αιτούσα δεν μπορεί να διατείνεται ότι επανέφερε την Επιτροπή «στον ορθό δρόμο» της νομολογίας αυτής μετά την απόπειρά της να εφαρμόσει νέα κριτήρια με την Απόφασή της, εφόσον ο ισχυρισμός αυτός ερείδεται σε εσφαλμένη και μεροληπτική ερμηνεία της αποφάσεως της Επιτροπής. Ωστόσο, η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι υπήρξε διαφωνία όσον αφορά τη φύση του μηχανισμού αναπτύξεως αντεπιχειρημάτων, ζήτημα σχετικά ήσσονος σημασίας. Όσο για την αποτελεσματικότητα του δικαστικού ελέγχου, η Επιτροπή δεν αντιλαμβάνεται για ποιο λόγο η υπό κρίση υπόθεση είναι σημαντική, εφόσον η λεπτομερής εξέταση στην οποία προέβη το Πρωτοδικείο αντιστοιχεί σ' αυτήν που πραγματοποιεί στο πλαίσιο οποιασδήποτε άλλης προσφυγής. Εξάλλου, η Επιτροπή διατείνεται ότι, ακόμη και αν η εξέταση μιας τέτοιας υποθέσεως απαιτεί σημαντική εργασία, το ποσό των ζητουμένων από την αιτούσα εξόδων αποδεικνύεται, εν πάση περιπτώσει, ιδιαζόντως υπερβολικό.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

21 Πρέπει κατ' αρχάς να σημειωθεί ότι η προσφυγή αφορούσε την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΟΚ) 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ L 395, σ. 1, διορθωτικό ΕΕ 1990, L 257, σ. 13), και ειδικότερα απόφαση της Επιτροπής, ληφθείσα μετά το πέρας διαδικασίας εμπεριστατωμένης εξετάσεως, κηρύσσουσα το κοινοποιηθέν από την

αιτούσα σχέδιο αγοράς ασύμβατο με την κοινή αγορά. Επιπλέον, εκτός των συμφυών με το θέμα του ελέγχου των συγκεντρώσεων δυσχερειών, πράγμα που καθιστά αναγκαία την ανάλυση των προοπτικών εξελίξεως της αγοράς αναφοράς, η Απόφαση παρουσίαζε την ιδιαιτερότητα να απαγορεύει την πραγματοποίηση της σχεδιαζομένης πράξεως για τον λόγο ότι θα δημιουργούσε συλλογική δεσπόζουσα θέση, πράγμα που προϋποθέτει εμπεριστατωμένη εξέταση των αποτελεσμάτων της πράξεως αυτής στον ανταγωνισμό.

22 Περαιτέρω, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, έστω και αν η έννοια της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως στο πλαίσιο του κανονισμού 4064/89 είχε ήδη αποτελέσει το αντικείμενο δύο αποφάσεων του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1998, C-68/94 και C-30/95, Γαλλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, γνωστή ως «Kali & Salz», Συλλογή 1998, σ. I-1375, και προπαρατεθείσα απόφαση Gencor κατά Επιτροπής), ο προσδιορισμός και η εφαρμογή της δεν έχουν παύσει να αποτελούν λεπτή και δύσκολη υπόθεση.

23 Έτσι, η παρούσα υπόθεση έθεσε νέα ζητήματα σχετικά με τον ορισμό και τον χαρακτηρισμό μιας συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, πράγμα που δεν προσδιορίζεται στην ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία, στην ύπαρξη σιωπηρού συντονισμού μεταξύ των συμμετεχόντων σε δεσπόζον ολιγοπώλιο, στην ανάγκη εξατομικεύσεως των αποτρεπτικών παραγόντων προκειμένου να διασφαλιστεί η εσωτερική συνοχή ενός τέτοιου ολιγοπωλίου και —γενικότερα— στην αποδεικτική ισχύ των στοιχείων που πρέπει να διαθέτει η Επιτροπή όταν επιδιώκει να απαγορεύσει την πραγματοποίηση μιας πράξεως συγκεντρώσεως για τον λόγο ότι αυτή θα κατέληγε στη δημιουργία συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα τη σε σημαντικό βαθμό παρεμπόδιση του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι, αντίθετα με την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Gencor, η οποία αφορούσε τη δημιουργία δυοπωλίου σχετικού με την πλατίνα, μιας εμπορεύσιμης σε ολόκληρο τον κόσμο πρώτης ύλης, η παρούσα υπόθεση αφορούσε τη δημιουργία ολιγοπωλίου, συγκεκριμενοποιηθέντος από τον αφανισμό από την αγορά εποχιακών υπηρεσιών ενός από τα τέσσερα μεγαλύτερα βρετανικά γραφεία ταξιδίων. Επομένως, η έννοια της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως ήταν δυσκολότερο να τύχει εφαρμογής στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως.

24 Κατά συνέπεια, η εν λόγω υπόθεση ήταν σημαντική από πλευράς του σχετικού με τον ανταγωνισμό κοινοτικού δικαίου και έθετε πολυάριθμα οικονομικά και νομικά ζητήματα, τα οποία έπρεπε να εξεταστούν από τους συμβούλους της προσφεύγουσας στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως.

2. Επί των οικονομικών συμφερόντων που η διαφορά αντιπροσώπευε για τους διαδίκους

Επιχειρήματα των διαδίκων

25 Η αιτούσα υπογραμμίζει ότι η απόκτηση της First Choice από την Airtours είχε εκτιμηθεί στις περίπου 850 εκατομμύρια GBP, πράγμα που παρουσιάζει σημαντικό οικονομικό ενδιαφέρον, και ότι μια τέτοια πράξη δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί εξαιτίας της Αποφάσεως. Η αιτούσα επισημαίνει επίσης ότι στερήθηκε της ευκαιρίας να επεκταθεί και να πραγματοποιήσει οικονομίες και συνεργασίες εκμεταλλευόμενη τη σχεδιασθείσα συγχώνευση. Εξάλλου, δεν μπόρεσε να συμμετάσχει στην ενοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας που επήλθε στη συνέχεια.

26 Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η αιτούσα υπέφερε από την απώλεια μιας ευκαιρίας. Ωστόσο, επισημαίνει ότι το οικονομικό συμφέρον της είναι δύσκολο να εκτιμηθεί λόγω του γεγονότος ότι ήταν ήκιστα πιθανό ότι η Airtours θα μπορούσε να αποκτήσει τη First Choice ύστερα από την απόφαση του Πρωτοδικείου. Το οικονομικό συμφέρον της αιτούσας έγκειται κυρίως στον προσδιορισμό της θέσεώς της ενόψει πραγματοποιήσεως μελλοντικών πράξεων. Πάντως, επί του σημείου αυτού, η Απόφαση δεν είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της Airtours από τη μεταγενέστερη ενοποίηση της αγοράς, και τούτο εφόσον η ενοποίηση αυτή (υποθέσεις COMP/M.2002 — Preussag/Thomson και COMP/M.2228 — C&N/Thomas Cook) έγινε υπό τη μορφή διασυνοριακών συγχωνεύσεων, οπότε τίποτα δεν εμπόδιζε την αιτούσα να πραγματοποιήσει τέτοιες πράξεις.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

27 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Απόφαση εμπόδισε την απόκτηση μιας επιχειρήσεως εκτιμωμένης σε περίπου 850 εκατομμύρια GBP. Κατά συνέπεια, χωρίς να παρίσταται ανάγκη να εξεταστεί η εξέλιξη της σχετικής αγοράς κατόπιν της Αποφάσεως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η παρούσα υπόθεση αντιπροσώπευε σημαντικό για την αιτούσα οικονομικό συμφέρον.

3. Επί του μεγέθους της εργασίας που η ένδικη διαδικασία προκάλεσε στους συμβούλους της αιτούσας

α) Γενικές θεωρήσεις

28 Προκαταρκτικώς, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι από τις προηγούμενες θεωρήσεις προκύπτει ότι η διαφορά απήτησε, πράγματι, από τους συμβούλους της αιτούσας σημαντική εργασία.

29 Όμως, διαπιστώνεται ότι οι σύμβουλοι της προσφεύγουσας γνώριζαν ήδη σε σημαντικό βαθμό την υπόθεση έχοντας εκπροσωπήσει την Airtours κατά τη διοικητική διαδικασία ενδελεχούς έρευνας. Έτσι, η αιτούσα είχε ήδη προβάλει, κατά τη διάρκεια αυτής της διοικητικής διαδικασίας, ορισμένα από τα επικληθέντα ενώπιον του Πρωτοδικείου επιχειρήματα, σε σχέση ιδίως με τον ορισμό της αγοράς και τον σιωπηρό συντονισμό μεταξύ των συμμετεχόντων στο δεσπόζον ολιγοπώλιο. Αυτό μπόρεσε να διευκολύνει εν μέρει την εργασία και να μειώσει τον απαιτηθέντα για την προετοιμασία της προσφυγής χρόνο (διατάξεις του Πρωτοδικείου της 8ης Νοεμβρίου 2001, Τ-65/96 DEP, Kish Glass κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-3261, σκέψη 25, και προπαρατεθείσα απόφαση Nan Ya Plastics και Far Eastern Textiles κατά Συμβουλίου, σκέψη 43).

30 Εξάλλου, πρέπει να υπομνηστεί ότι στον δικαστή εναπόκειται να λάβει, κυρίως, υπόψη τον συνολικό αριθμό των ωρών εργασίας που μπορεί αντικειμενικώς να κριθούν απαραίτητες για τον σκοπό της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας, και τούτο ανεξαρτήτως του αριθμού δικηγόρων μεταξύ των οποίων κατανεμήθηκαν οι παρασχεθείσες υπηρεσίες (διάταξη του Πρωτοδικείου της 30ής Οκτωβρίου 1998, Τ-290/94 DEP, Kaysersberg κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-4105, σκέψη 20· της 15ης Μαρτίου 2000, Τ-337/94 DEP, Enso-Gutzeit κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-479, σκέψη 20, και προπαρατεθείσα απόφαση Nan Ya Plastics και Far Eastern Textiles κατά Συμβουλίου, σκέψη 44). Συναφώς, η δυνατότητα που έχει ο κοινοτικός δικαστής να εκτιμήσει την αξία της πραγματοποιηθείσας εργασίας εξαρτάται από την ακρίβεια των παρασχεθέντων στοιχείων (διάταξη του Δικαστηρίου της 9ης Νοεμβρίου 1995, C-89/85 DEP, Ahlström κ.λπ. κατά Επιτροπής, που δεν έχει εισέτι δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 20, και η προπαρατεθείσα διάταξη Stahlwerke Peine-Salzgitter κατά Επιτροπής, σκέψη 31).

31 Υπό το φως ακριβώς των θεωρήσεων αυτών πρέπει να εκτιμηθεί το ποσό των διαφόρων κατηγοριών εξόδων, των οποίων η απόδοση ζητείται από την Επιτροπή.

32 Η αιτούσα διευκρινίζει, επί του σημείου αυτού, ότι το συνολικό ποσό των 1 464 441,55 GBP εκτός φόρου (1 717 985,02 GBP με τον ΦΠΑ), του οποίου ζητεί την απόδοση, αναλύεται ως εξής:

	GBP
Ειδικοί νομικοί σύμβουλοι (J. Swift, QC, και R. Anderson, barrister)	
Αμοιβές	279 375,00
ΦΠΑ	*48 890,62*
Νομικοί σύμβουλοι (solicitors)	
Αμοιβές	850 000,00
Έξοδα (εκτός ΦΠΑ)	19 509,68
ΦΠΑ	*152 163,33*
Οικονομικοί σύμβουλοι (Lexecon)	
Αμοιβές	281 051,52
ΦΠΑ	*49 184,02*
Οικονομικοί εμπειρογνώμονες (K. Binmore και D. Neven)	
Αμοιβές	33 885,35
ΦΠΑ	*3 305,50*
Σύμβουλοι για επιδόσεις στο Λουξεμβούργο	
Αμοιβές και έξοδα	620,00
Σύνολο	1 464 441,55 (εκτός ΦΠΑ) *1 717 985,02 (με ΦΠΑ)*

β) Νομικοί σύμβουλοι (barristers και solicitors)

Επιχειρήματα των διαδίκων

33 Ως δυνάμενες να αναζητηθούν δαπάνες σχετικά με τα έξοδα νομικών συμβούλων, η αιτούσα ζητεί κατ' αρχάς την απόδοση 279 375 GBP όσον αφορά τις αμοιβές δύο ειδικευμένων στο δίκαιο του ανταγωνισμού barristers (δηλαδή 150 500 GBP για τον J. Swift, QC, και 128 875 GBP για τον R. Anderson), οι οποίοι παρείχαν υπηρεσίες καθ' όλη τη διάρκεια της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας. Επί του σημείου αυτού, η αιτούσα υπογραμμίζει ότι, όπως ακριβώς συμβαίνει και ενώπιον των αγγλικών δικαστηρίων, η προσφυγή στις υπηρεσίες δύο barristers για τη συμπλήρωση της εργασίας των solicitors δικαιολογείται από τη σπουδαιότητα και την περιπλοκότητα της υποθέσεως.

34 Η αιτούσα ζητεί επίσης την απόδοση 850 000 GBP για αμοιβές στο γραφείο των solicitors Slaughter & May. Για τον σκοπό αυτό, υπογραμμίζει ότι η επιφορτισμένη με τη διαδικασία ομάδα συμπεριελάμβανε έναν εταίρο solicitor (ο οποίος εργάστηκε 413 ώρες και 45 λεπτά), επικουρούμενο καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας από ένα senior solicitor (ο οποίος εργάστηκε 315 ώρες και 25 λεπτά) και από έναν άλλο solicitor (ληφθέντος υπόψη ότι εργάστηκε 307 ώρες στις αρχές της διαδικασίας ένας πρώτος solicitor, ο οποίος αντικαταστάθηκε από άλλο solicitor, ο οποίος εργάστηκε 204 ώρες και 45 λεπτά στο τέλος της διαδικασίας). Η ομάδα αυτή χρησιμοποίησε αρκετούς ασκούμενους δικηγόρους, στις διάφορες φάσεις της διαδικασίας. Έτσι, δύο ασκούμενοι εργάστηκαν 115 ώρες και 100 ώρες και 15 λεπτά, αντιστοίχως, κατά το στάδιο της προσφυγής, ένας άλλος ασκούμενος εργάστηκε 193 ώρες και 20 λεπτά κατά το στάδιο της απαντήσεως, και δεκατρείς ασκούμενοι απασχολήθηκαν για περιόδους κυμαινόμενες μεταξύ 15 λεπτών και 35 ωρών (δηλαδή 110 ώρες και 30 λεπτά συνολικώς), πράγμα που εξηγείται από το γεγονός ότι άλλαζαν θέση κάθε τρεις μήνες και από το γεγονός ότι η ένδικη διαδικασία διήρκεσε σχεδόν τρία έτη. Έτσι, η αιτούσα ισχυρίζεται ότι το γραφείο των solicitors απασχολήθηκε 1 760 ώρες με την υπόθεση, ενώ ο πυρήνας της υπεύθυνης για τον σχετικό φάκελο ομάδας περιορίστηκε στο ελάχιστο απαιτούμενο για τη διασφάλιση της παροχής των οφειλομένων στον πελάτη υπηρεσιών.

35 Η αιτούσα διευκρινίζει ότι, επί των 1 760 ωρών εργασίας που της χρέωσαν οι 19 συνεργάτες του γραφείου των solicitors που διαδέχθηκαν ο ένας τον άλλο κατά την προετοιμασία της προσφυγής μετά τα τέλη Σεπτεμβρίου 1999 και μέχρι την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 11ης Οκτωβρίου 2001, περίπου 500 ώρες αφορούσαν την προετοιμασία της αναλύσεως της Αποφάσεως και την προετοιμασία της προσφυγής (από Οκτώβριο μέχρι Δεκέμβριο 1999), περίπου 500 ώρες την ανάλυση της άμυνας και την προετοιμασία της απαντήσεως (από Μάρτιο μέχρι Απρίλιο 2000), ορισμένες ώρες αφορούσαν την ανάλυση της ανταπαντήσεως (Ιούνιος 2000), περίπου 100 ώρες την προετοιμασία των απαντήσεων στα μέτρα οργανώσεως της διαδικασίας (από Ιούλιο μέχρι Αύγουστο 2001) και περίπου 500 ώρες την ανάγνωση της εκθέσεως ακροατηρίου και την προετοιμασία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, στην οποία συμμετείχαν πέντε άτομα ως εκπρόσωποι της Airtours (από Σεπτέμβριο μέχρι Οκτώβριο 2001).

36 Η Επιτροπή αμφισβητεί τόσο τον αριθμό των εμπλακέντων δικηγόρων (barristers και solicitors) όσο και το ποσό των αμοιβών καθώς και τον αριθμό των χρεωθεισών ωρών εργασίας.

37 Προκειμένου περί του αριθμού δικηγόρων, η Επιτροπή φρονεί ότι μόνον οι αμοιβές δύο δικηγόρων, πάντως όχι περισσοτέρων των τριών, μπορούν να θεωρηθούν ως δυνάμενες να αναζητηθούν. Έτσι, το εν λόγω κοινοτικό όργανο υπογραμμίζει ότι η χρησιμοποίηση 19 προσώπων από τους Slaughter & May συνιστά κατασπατάληση προσπαθειών. Μολονότι η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι μόνον έξι από τα 19 πρόσωπα αφιέρωσαν σημαντικό χρόνο για την υπόθεση, φρονεί, εν πάση περιπτώσει, ότι μια τέτοια ομάδα είναι σαφώς πολυαριθμότερη της αναγκαίας. Επιπλέον, η ομάδα αυτή συμπληρώθηκε από δύο barristers, πράγμα υπερβολικό και ουδόλως αναγκαίο. Πράγματι, αυτή η ομάδα των οκτώ προσώπων περιελάμβανε τρεις πεπειραμένους δικηγόρους, και τούτο ενώ θα αρκούσε ένας μόνο, υποστηριζόμενος από μια μικρή κατάλληλη ομάδα. Σε σύγκριση, όσον αφορά την Επιτροπή, ο σχετικός φάκελος προετοιμάστηκε και παρουσιάστηκε από ένα μόνο μέλος της Νομικής Υπηρεσίας της, επικουρούμενο από δύο οικονομολόγους της Γενικής Διευθύνσεως Ανταγωνισμού οι οποίοι είχαν συμμετάσχει στη διοικητική διαδικασία.

38 Προκειμένου περί του αριθμού των ωρών εργασίας για τον σχετικό φάκελο, η Επιτροπή αμφισβητεί ότι ήταν αναγκαίο ή λογικό να χρειαστούν περισσότερες από 1 760 ώρες (και μάλιστα άνω των 2 000 ωρών αν ληφθεί υπόψη η εργασία των δύο barristers), ενόψει ιδίως του γεγονότος ότι οι δικηγόροι αυτοί είχαν ήδη

εκπροσωπήσει την αιτούσα κατά τη διοικητική διαδικασία και, επομένως, είχαν σαφή γνώση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως και των οικονομικών ζητημάτων. Επιπλέον, η κατανομή του χρόνου που απαιτήθηκε κατά τα διάφορα στάδια της ένδικης διαδικασίας καταδεικνύει κατασπατάληση του χρόνου αυτού. Έτσι, γίνεται δυσχερώς αντιληπτό πώς απαιτήθηκαν 500 ώρες (περίπου τρεις μήνες εργασίας) για την ανάλυση της Αποφάσεως και την προετοιμασία της προσφυγής ακυρώσεως ή πώς ήταν δυνατό να απαιτηθεί ο ίδιος αριθμός ωρών για την ανάλυση και την απάντηση στο υπόμνημα αντικρούσεως της Επιτροπής, σε χρονικό σημείο όπου ο σχετικός φάκελος δεν ήταν πλέον δυνατόν να περιέχει νέα στοιχεία. 700 ώρες φαίνεται πιο λογικό απ' ό,τι οι χρεωθείσες 1 760 ώρες.

39 Προκειμένου περί του ποσού των χρεωθεισών αμοιβών, η Επιτροπή εκτιμά ότι τούτο είναι εξωπραγματικό. Η τιμή των 850 000 GBP για 1 760 ώρες εργασίας σημαίνει ωριαία τιμή περίπου 500 GBP, και τούτο για όλες τις κατηγορίες των εμπλεκομένων νομικών (εταίροι, senior συνεργάτες, συνεργάτες και ασκούμενοι). Όμως, κατά την εποχή εκείνη, σπανίως καταβάλλονταν αμοιβές άνω των 350 GBP, με εξαίρεση τους πλέον πεπειραμένους δικηγόρους των επιφανέστερων δικηγορικών γραφείων. Στις Βρυξέλλες, οι τιμές των ειδικευμένων στο κοινοτικό δίκαιο δικηγόρων είναι γενικώς χαμηλότερες. Κατ' αρχήν, η ωριαία αμοιβή των συνεργατών (assistant solicitors) δεν υπερβαίνει, ανάλογα με την εμπειρία τους, τις 200 GBP, ενώ αυτή των ασκουμένων θα πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ των 50 και 80 GBP. Ενόψει της συνήθους κατανομής των καθηκόντων μεταξύ του περισσότερο ή λιγότερο έμπειρου προσωπικού και του γεγονότος ότι οι πεπειραμένοι δικηγόροι αμείβονται περισσότερο, μια λογική μέση ωριαία αμοιβή για μια τέτοιου είδους ομάδα θα έπρεπε να είναι σαφώς κατώτερη των 200 GBP.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

40 Στην παρούσα υπόθεση, η αιτούσα αποφάσισε να εκπροσωπηθεί, ταυτόχρονα, από barristers («counsel») και από solicitors. Επομένως, ζητεί την απόδοση 1 129 375 GBP ως δυνάμενα να αναζητηθούν έξοδα σχετικά με τις δαπάνες για τους νομικούς συμβούλους της, δηλαδή 279 375 GBP για τις αμοιβές των barristers και 850 000 GBP για τις αμοιβές των solicitors.

41 Κατά συνέπεια, στο Πρωτοδικείο εναπόκειται να καθορίσει αν, και σε ποιο βαθμό, οι αμοιβές αυτές αποτελούν έξοδα που υπήρξαν αναγκαία για την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία, κατά την έννοια του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας.

42 Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι σε διάφορα δικαιοδοτικά συστήματα του common law, μεταξύ των οποίων στην Αγγλία και στην Ουαλία, το επάγγελμα του δικηγόρου χαρακτηρίζεται από την ιδιαιτερότητα ότι υποδιαιρείται σε δύο κατηγορίες, αφενός, τους solicitors και, αφετέρου, τους barristers, μεταξύ των οποίων γινόταν μέχρι προσφάτως η κατανομή των καθηκόντων, που αν και συμπληρωματικά ήσαν διακριτά. Ο solicitor ενεργούσε ως σύμβουλος του πελάτη του σε πολλούς τομείς του δικαίου· δεν είχε το δικαίωμα να προασπίζεται τα συμφέροντα τού πελάτη του ενώπιον ανωτέρων δικαστηρίων αλλά, οσάκις κάτι τέτοιο ήταν αναγκαίο, προσέφευγε στις σχετικές υπηρεσίες του barrister. Ο barrister ήταν ειδικευμένος όσον αφορά την προφορική προάσπιση των συμφερόντων του πελάτη του και δεν μπορούσε να προσληφθεί απευθείας από τον πελάτη.

43 Προκειμένου περί των ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων διαφορών, οι σχετικοί επαγγελματικοί κανόνες έχουν τροποποιηθεί, οπότε σήμερα δεν υφίσταται νομικό ή δεοντολογικό εμπόδιο στο να μπορεί ένας διάδικος να εκπροσωπείται αποκλειστικώς, στο πλαίσιο τόσο της έγγραφης όσο και της προφορικής διαδικασίας, είτε από solicitor είτε από barrister Αγγλίας και Ουαλίας. Ωστόσο, τούτο δεν σημαίνει ότι όταν ένας πελάτης αποφασίσει να εκπροσωπηθεί ταυτόχρονα και από solicitor και από barrister, οι οφειλόμενες και στον ένα και στον άλλο αμοιβές να θεωρούνται ως έξοδα αναγκαία για τη διαδικασία, κατά την έννοια του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας.

44 Υπό τις περιστάσεις αυτές, προκειμένου περί του καθορισμού των εξόδων, στο Πρωτοδικείο εναπόκειται να εξετάσει τον βαθμό στον οποίο οι παρασχεθείσες από το σύνολο των σχετικών συμβούλων υπηρεσίες ήσαν αναγκαίες για τη διεξαγωγή της ένδικης διαδικασίας και να βεβαιωθεί ότι η πρόσληψη των δύο κατηγοριών συμβούλων δεν είχε ως συνέπεια αδικαιολόγητο διπλασιασμό των εξόδων. Όταν, όπως συνέβη εν προκειμένω, ο προσφεύγων επιδιώκει, με την προσφυγή του, να

πετύχει την ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής ληφθείσας μετά το πέρας διοικητικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της οποίας ο εν λόγω προσφεύγων εκπροσωπούνταν από την ίδια ομάδα νομικών συμβούλων, τα αναγκαία έξοδα όσον αφορά την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία αφορούν, κατ' ουσίαν, αυτά που έχουν σχέση με την προετοιμασία και τη σύνταξη των υπομνημάτων και των απαντήσεων στα διατασσόμενα από το Πρωτοδικείο μέτρα οργανώσεως και διεξαγωγής των αποδείξεων και στη συμμετοχή στην επ' ακροατηρίου συζήτηση.

45 Εξ αυτού έπεται ότι, π.χ., όταν ένας πελάτης αποφασίσει, μετά από συμβουλή του solicitor του, να προσφύγει στις υπηρεσίες ενός barrister προκειμένου ο τελευταίος να τον συμβουλεύσει σχετικά με την τυχόν άσκηση προσφυγής ακυρώσεως, αυτός δε ο barrister εντέλλεται να συντάξει τα σχετικά έγγραφα και να εκπροσωπήσει τον πελάτη κατά την προφορική διαδικασία, τα αναγκαία έξοδα του solicitor περιορίζονται στα έξοδα τα σχετικά με την παροχή της σχετικής εντολής στον barrister, στην εκτέλεση των πράξεων που υποδεικνύει ο τελευταίος, στο γεγονός της τελειοποιήσεως και της καταθέσεως των υπομνημάτων και στη συμμετοχή στην επ' ακροατηρίου συζήτηση.

46 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία προκύπτει, πρώτον, ότι μολονότι από τις διάφορες αποδείξεις πληρωμής των δύο barristers δεν μπορεί να διαπιστωθεί ο αριθμός των ωρών απασχολήσεώς τους στην υπόθεση, ωστόσο τα έγγραφα αυτά παρέχουν σύντομη περιγραφή των παρασχεθεισών για λογαριασμό της αιτούσας υπηρεσιών. Έτσι, από τις αποδείξεις πληρωμής του R. Anderson προκύπτει προετοιμασία σημειώματος σχετικά με την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία, η ανάγνωση εγγράφων σε διάφορα στάδια της διαδικασίας («perusing papers»), ο χρόνος που διέρρευσε για παρέμβαση στο πλαίσιο διασκέψεων με τους solicitors («advising in conference») ή με τον J. Swift, η σύνταξη και η διόρθωση του δικογράφου της προσφυγής, η σύνταξη του υπομνήματος απαντήσεως, η σχετική έρευνα και η προετοιμασία των απαντήσεων στα μέτρα οργανώσεως της διαδικασίας, η προετοιμασία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, καθώς και τα έξοδα ταξιδιού και διαμονής στο Λουξεμβούργο. Ομοίως, από τις αποδείξεις πληρωμής του J. Swift καταφαίνονται διάφορες παρεμβάσεις στο περιεχόμενο των υπομνημάτων («settling application» ή «reading and considering rejoinder»), του χρόνου που δαπάνησε στο να συζητεί με τους solicitors ή με τον R. Anderson, προκειμένου ειδικότερα για τις απαντήσεις στα μέτρα οργανώσεως της διαδικασίας, για την προετοιμασία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως καθώς και για τα έξοδα ταξιδιού και παραμονής στο Λουξεμβούργο. Επομένως, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι η εργασία των barristers αφορούσε όλες τις φάσεις της ένδικης διαδικασίας.

47 Δεύτερον, πρέπει να σημειωθεί ότι, εκτός από τους δύο προαναφερθέντες barristers, στη σχετική υπόθεση παρενέβησαν επίσης δύο ικανοί solicitors διαθέτοντες αρκετή πείρα στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, οι οποίοι επικουρούνταν επί μονίμου βάσεως από ένα solicitor (ένα solicitor στην έναρξη της διαδικασίας και, στη συνέχεια, έναν άλλο στο τέλος της) και από περισσότερους των δώδεκα ασκουμένους.

48 Επιπλέον, η σύγκριση μεταξύ του αριθμού ωρών που χρειάστηκε το γραφείο solicitors στις διάφορες φάσεις της ένδικης διαδικασίας και των αποδείξεων πληρωμής των barristers επιτρέπει να διαπιστωθεί ότι η εργασία του γραφείου των solicitors συνέπιπτε σε σημαντικό βαθμό με αυτήν των barristers. Δίκην παραδείγματος, η αιτούσα αναφέρει ότι το γραφείο των solicitors χρειάστηκε 500 ώρες για την προετοιμασία του δικογράφου της προσφυγής, πράγμα που αντιπροσωπεύει 62 ημέρες εργασίας επί οκταώρου βάσεως χρεωθείσες ανά ημέρα εργασίας. Πάντως, από τις αποδείξεις πληρωμής του R. Anderson καταφαίνεται ότι, αφού αυτός ανέγνωσε διάφορα έγγραφα μεταξύ 9ης και 12ης Νοεμβρίου 1999, εργάστηκε για τη σύνταξη ή τη διόρθωση του δικογράφου της προσφυγής μεταξύ της 15ης Νοεμβρίου και της 1ης Δεκεμβρίου 1999. Από τις αποδείξεις πληρωμής του J. Swift καταδεικνύεται επίσης ότι ο τελευταίος εργάστηκε στις 29 και 30 Νοεμβρίου 1999 για την ανάγνωση του δικογράφου της προσφυγής. Οι barristers εργάστηκαν επίσης, κατά τον ίδιο τρόπο, για την προετοιμασία και τη σύνταξη του δικογράφου της απαντήσεως, και τούτο μολονότι η αιτούσα δηλώνει ότι το γραφείο των solicitors χρειάστηκε 500 ώρες για την προετοιμασία του υπομνήματος αυτού.

49 Κατ' αυτόν τον τρόπο, η συνδυασμένη χρησιμοποίηση δύο barristers και δύο ικανών solicitors συνιστά σαφώς αδικαιολόγητη απασχόληση, δεδομένου ότι η εργασία τους είχε εν μέρει το ίδιο αντικείμενο.

50 Τρίτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως ακριβώς και οι barristers, το γραφείο των solicitors εκπροσωπούσε την αιτούσα κατά την εμπεριστατωμένη έρευνα στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Επιπλέον, τα υπομνήματα της Επιτροπής περιορίζονταν στην αντίκρουση των επιχειρημάτων της αιτούσας χωρίς προβολή νέων στοιχείων ικανών να τροποποιήσουν την αναπτυχθείσα με το δικόγραφο της προσφυγής και το υπόμνημα απαντήσεως ανάλυση, πράγμα που μπορούσε να διευκολύνει την εργασία των barristers και των solicitors στο πλαίσιο της ένδικης διαδικασίας.

51 Ενόψει των ανωτέρω, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι ο αριθμός των ωρών που κατά την αιτούσα απαιτήθηκαν για τη σχετική υπόθεση είναι υπερβολικός και δεν μπορεί κάτι τέτοιο να αποτελεί, στο σύνολό του, «αναγκαία έξοδα», κατά την έννοια του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας.

52 Εξάλλου, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, τα γνωστοποιηθέντα από την αιτούσα στοιχεία όσον αφορά τις αμοιβές του γραφείου solicitors δεν διευκρινίζουν την ωριαία τιμή που χρεώθηκε από τις διάφορες κατηγορίες των εμπλακέντων στη σχετική υπόθεση προσώπων, δηλαδή τον εταίρο solicitor, τον senior solicitor, δύο solicitors και διάφορους ασκουμένους. Ελλείψει τέτοιου στοιχείου, διαπιστώνεται ότι διαιρώντας το ζητηθέν ποσό (850 000 GBP) με τον αριθμό των χρεωθεισών ωρών (1 760 ώρες) η μέση ωριαία τιμή γι' αυτές τις διάφορες κατηγορίες προσώπων ανέρχεται περίπου σε 483 GBP. Όμως, αν μια τέτοια ωριαία τιμή μπορεί ενδεχομένως να ισχύει για την αμοιβή των υπηρεσιών ενός ιδιαζόντως πεπειραμένου επαγγελματία, τούτο αναμφισβητήτως δεν μπορεί να ισχύει για όλες τις κατηγορίες εμπλακέντων στη σχετική υπόθεση προσώπων, όπως ο senior solicitor, οι solicitors και οι ασκούμενοι που πραγματοποίησαν συνολικώς 1 346 από τις 1 760 χρεωθείσες από το γραφείο των solicitors ώρες, τουτέστιν άνω του 75 % της εργασίας.

53 Κατά συνέπεια, κατά δίκαιη εκτίμηση των αμοιβών των νομικών συμβούλων οι οποίες πρέπει να αποδοθούν από την Επιτροπή, πρέπει το σχετικό ποσό να ορισθεί στις 420 000 GBP, δηλαδή 95 000 GBP, όσον αφορά τον Swift, 75 000 GBP, όσον αφορά τον Anderson, και 250 000 GBP, όσον αφορά το γραφείο solicitors.

γ) Σύμβουλοι και οικονομικοί εμπειρογνώμονες

54 Η αιτούσα υποστηρίζει ότι στην παρούσα υπόθεση ήταν αναγκαία η εμπλοκή οικονομολόγων.

55 Συναφώς, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι, ενόψει της ουσιωδώς οικονομικής φύσεως των εκτιμήσεων της Επιτροπής στο πλαίσιο του ελέγχου των πράξεων συγκεντρώσεως, η παρέμβαση συμβούλων ή οικονομικών εμπειρογνωμόνων ειδικευμένων στον τομέα αυτό προκειμένου να συμπληρωθεί η εργασία των νομικών συμβούλων είναι δυνατόν ενίοτε να αποδειχθεί απαραίτητη, οπότε οι σχετικές δαπάνες δύνανται να αναζητηθούν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας (βλ., στο πλαίσιο άλλου οικονομικού τομέα, τις διατάξεις του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 1998, T-85/94 DEP και T-85/94 OP-DEP, Branco κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-2667, σκέψη 27, και της 17ης Σεπτεμβρίου 1998, T-271/94 DEP, Branco κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-3761, σκέψη 21).

56 Όμως, διαπιστώνεται ότι ο αριθμός των εμπλακέντων στην ένδικη διαδικασία οικονομολόγων είναι μεγάλος. Πράγματι, στη σχετική υπόθεση παρενέβη ομάδα τριών οικονομικών συμβούλων, επικουρουμένων από διάφορους ερευνητές, καθώς και δύο συμπληρωματικοί εμπειρογνώμονες. Εξάλλου, η αιτούσα δεν διευκρινίζει για ποιο λόγο η παρούσα υπόθεση ήταν δυνατό να απαιτήσει την παρέμβαση πέντε οικονομολόγων.

i) Αμοιβές του Lexecon

— Επιχειρήματα των διαδίκων

57 Προκειμένου περί της αποδόσεως του ποσού των 281 051,52 GBP ως χρεωθείσες από το Lexecon αμοιβές, η αιτούσα υπογραμμίζει ότι το γραφείο αυτό παρενέβη στο στάδιο της προετοιμασίας της προσφυγής, του υπομνήματος απαντήσεως και των απαντήσεων στα μέτρα οργανώσεως της διαδικασίας και ότι η σημασία της συμβολής του προκύπτει από την απόφαση Airtours, ιδίως όσον αφορά επιχειρήματα σχετικά με τον ορισμό της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως και την ανάγκη διασαφηνίσεως ενός μηχανισμού αποτροπής. Απαντώντας στο επιχείρημα της Επιτροπής σχετικά με το ότι είναι αδιανόητο να χρειάστηκε το Lexecon 1 501 ώρες για την εξέταση της υποθέσεως, ενώ είχε ήδη εμπλακεί στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, η αιτούσα δηλώνει ότι η συμμετοχή του Lexecon στη διαδικασία εξασφάλισε ότι ο χρόνος που αναλώθηκε για αναγνώσεις ήταν ο απολύτως απαραίτητος.

58 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι το ποσό που ζητήθηκε για το γραφείο Lexecon, το οποίο είχε ήδη παράσχει συμβουλές στην αιτούσα κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας είναι μεγάλο. Σύμφωνα με την Επιτροπή, νέα ανάλυση δεν ήταν αναγκαία εφόσον δεν υπήρχε καμία διαφορά μεταξύ των οικονομικών ζητημάτων που είχαν τεθεί στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας και αυτών που ανέκυψαν ενώπιον του Πρωτοδικείου. Η Επιτροπή σημειώνει επίσης ότι η αιτούσα δεν μπόρεσε να καταδείξει ως προς τι το Lexecon πράγματι συνετέλεσε στην εξέταση του σχετικού φακέλου.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

59 Διαπιστώνεται ότι το ζητούμενο ποσό των 281 051,52 GBP καλύπτει 1 501 ώρες εργασίας που πραγματοποιήθηκε από ομάδα συγκείμενη από τρία πρόσωπα επικουρούμενα από διάφορους ερευνητές. Συναφώς, τα μόνα γνωστοποιηθέντα από την αιτούσα στοιχεία έχουν σχέση, αφενός, με τις λεπτομέρειες της εργασίας που έκαναν τα μέλη της επιφορτισμένης με την υπόθεση ομάδας, δηλαδή ο B. Bishop (18 ώρες προς 360 GBP η ώρα) και ο A. Overd (643 ώρες προς 220 GBP η ώρα), η D. Jackson (709 ώρες προς 180 GBP η ώρα) και οι «Research Economists/ Associates» (131 ώρες προς 120 GBP η ώρα), καθώς και, αφετέρου, με τη διευκρίνιση ότι η εργασία αυτή αφορούσε «επαγγελματικές υπηρεσίες» παρασχεθείσες μεταξύ Νοεμβρίου 1999 και Οκτωβρίου 2001, χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις.

60 Όμως, μολονότι η φύση της διαφοράς ήταν δυνατόν να δικαιολογεί την ύπαρξη οικονομικού συμβούλου σε όλα τα στάδια της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας, ο αριθμός των χρεωθεισών ωρών εργασίας φαίνεται υπερβολικός, και τούτο λόγω της συμμετοχής του Lexecon στη διοικητική διαδικασία και της ασάφειας των διαβιβασθεισών από την αιτούσα αποδείξεων πληρωμής αμοιβών.

61 Κατά συνέπεια, σύμφωνα με δίκαιη εκτίμηση των δυναμένων να αναζητηθούν αμοιβών, το ποσό τους πρέπει να καθοριστεί, καθόσον αφορά το Lexecon, στις 30 000 GBP.

ii) Αμοιβές των καθηγητών K. Binmore και D. Neven

— Επιχειρήματα των διαδίκων

62 Προκειμένου περί της αποδόσεως του ποσού των 18 900 GBP για την αμοιβή του καθηγητή Binmore, η αιτούσα παρατηρεί ότι η εργασία του τελευταίου αφορούσε ιδίως την προετοιμασία μιας εκθέσεως η οποία είναι συνημμένη στο δικόγραφο της προσφυγής και μνημονεύεται στην έκθεση ακροατηρίου. Επομένως, το κόστος της εργασίας αυτής είναι δικαιολογημένο.

63 Ομοίως, προκειμένου περί της αποδόσεως του ποσού των 14 985,35 GBP για την αμοιβή του καθηγητή Neven, η αιτούσα σημειώνει ότι η εργασία του τελευταίου αφορούσε ιδίως την προετοιμασία εκθέσεως η οποία είναι συνημμένη στο δικόγραφο της προσφυγής και μνημονεύεται στην έκθεση ακροατηρίου. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε επανειλημμένως σε μια άλλη οικονομική έκθεση του ίδιου συντάκτη που είχε καταρτιστεί στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας. Επομένως, το κόστος γι' αυτή την εργασία πραγματογνωμοσύνης είναι δικαιολογημένο.

64 Η Επιτροπή εκτιμά ότι η συμβολή των καθηγητών Binmore και Neven δεν ήταν αναγκαία. Η μνεία της εκθέσεώς τους στην έκθεση ακροατηρίου ήταν κάτι το σύνηθες, εφόσον αυτός είναι ο σκοπός αυτού του τύπου εγγράφου. Εξάλλου, η αιτούσα δικαιολογεί τη σημασία της παρεμβάσεως του καθηγητή Neven αναφερόμενη στις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας και όχι σε αυτό της ένδικης διαδικασίας.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

65 Πρέπει να σημειωθεί, κατ' αρχάς, ότι το ζητούμενο ποσό των 18 900 GBP για τα έξοδα τα σχετικά με την αμοιβή του καθηγητή Binmore σύγκειται, αφενός, από το ποσό των 16 400 GBP, για τη συμβολή του στην προετοιμασία της σχετικής με το δικόγραφο της προσφυγής τεκμηρίωσης και, αφετέρου, στο ποσό των 2 500 GBP, για την προετοιμασία εκθέσεως με τίτλο «The Failure of the Commission to Understand the Economics of Tacit Collusion», που είναι συνημμένη στο υπόμνημα απαντήσεως.

66 Όμως, οι διαβιβασθείσες από την αιτούσα αποδείξεις πληρωμής δεν παρέχουν κανένα στοιχείο που να επιτρέπει να καταστεί αντιληπτό σε τι ακριβώς συνίστατο η συμβολή του Binmore στην προετοιμασία των παραρτημάτων του δικογράφου της προσφυγής. Οι διάφορες οικονομικές αναλύσεις που κοινοποιήθηκαν ως παράρτημα του δικογράφου της προσφυγής συνίσταντο από αποσπάσματα διαφόρων σχετικών εγχειριδίων ή επιθεωρήσεων. Συναφώς, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι, μολονότι οι αναλύσεις αυτές του επέτρεψαν να σχηματίσει μια γενική οικονομική αντίληψη σχετικά με ορισμένες πτυχές της σχετικής υποθέσεως, η δαπάνη των 16 400 GBP για τη συγκέντρωση τέτοιων εγγράφων δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αναγκαία.

67 Προκειμένου περί της εκθέσεως με τον τίτλο «The Failure of the Commission to Understand the Economics of Tacit Collusion», που συντάχθηκε από τον καθηγητή Binmore και είναι συνημμένη στο υπόμνημα απαντήσεως, το Πρωτοδικείο σημειώνει ότι με την έκθεση αυτή εξετάστηκε το ζήτημα των οικονομικών αντιλήψεων σχετικά με την άτυπη σύμπραξη και, επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ως απαραίτητη στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως.

68 Κατά συνέπεια, κατά δίκαιη εκτίμηση της δυνάμενης να αναζητηθεί αμοιβής καθόσον αφορά τον καθηγητή Binmore πρέπει το ποσό αυτής να καθοριστεί στις 4 500 GBP (δηλαδή 2 000 GBP για την προετοιμασία της σχετικής με το δικόγραφο της προσφυγής τεκμηρίωσης και 2 500 GBP για την έκθεση).

69 Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι το ζητούμενο ποσό των 14 985,35 GBP για δαπάνες σχετικές με την αμοιβή του καθηγητή Neven σύγκειται, πρώτον, από το ποσό των 5 583,17 GBP, για την προετοιμασία της εκθέσεως με τίτλο «Case No IV/M.1524 Airtours/First Choice: an Economic Analysis of the Commission Decision», που ήταν συνημμένη στο δικόγραφο της προσφυγής, δεύτερον, από το ποσό των 3 479,40 GBP, για τη συμβολή του καθηγητή Neven στην προετοιμασία του υπομνήματος απαντήσεως και την προετοιμασία εκθέσεως με τίτλο «Airtours vs. Commission of the European Communities — Case T-342/99: Collective Dominance in the Commission's Statement of Defence, A Comment», που ήταν συνημμένη στο υπόμνημα απαντήσεως, και, τρίτον, από το ποσό των 5 922,78 GBP, για την προετοιμασία και τη συμμετοχή στην επ' ακροατηρίου συζήτηση.

70 Συναφώς, το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι η συμβολή του καθηγητή Neven στο πλαίσιο της ένδικης διαδικασίας υπήρξε αναγκαία προκειμένου το Δικαστήριο να έχει στη διάθεσή του μια σαφή, λεπτομερή και τεκμηριωμένη οικονομική έκθεση σχετικά με διάφορες πτυχές της παρούσας υποθέσεως όσον αφορά τόσο την απόφαση όσο και το περιεχόμενο της άμυνας.

71 Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι τα έξοδα που έγιναν για την αμοιβή του καθηγητή D. Neven υπήρξαν αντικειμενικώς αναγκαία για την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία, πρέπει, όπως είναι επόμενο, να αποδοθεί το διατεθέν για τον σκοπό αυτό ποσό των 14 985,35 GBP.

72 Εν συμπεράσματι, μια δίκαιη εκτίμηση των δυναμένων να αναζητηθούν αμοιβών θα ήταν να οριστεί το ποσό για τους συμβούλους και οικονομικούς εμπειρογνώμονες της αιτούσας στις 49 485,35 GBP (δηλαδή 30 000 GBP για τη συμβολή του Lexecon, 4 500 GBP για τη συμβολή του καθηγητή Binmore, και 14 985,35 GBP για τη συμβολή του καθηγητή Neven).

δ) Έξοδα διορισμού αντικλήτου στο Λουξεμβούργο

73 Η αιτούσα ζητεί την απόδοση 620 GBP για έξοδα διορισμού αντικλήτου στο Λουξεμβούργο, ποσό που αποτελεί αναγκαία έξοδα. Η Επιτροπή δεν κατέθεσε παρατηρήσεις επί του σημείου αυτού.

74 Δεδομένου ότι τα έξοδα διορισμού αντικλήτου στο Λουξεμβούργο υπήρξαν αναγκαία κατά τον χρόνο της καταθέσεως της προσφυγής και δεδομένου ότι το ποσό τους δεν αμφισβητήθηκε από την Επιτροπή, πρέπει, όπως είναι επόμενο, αυτά να αποδοθούν.

ε) Λοιπά έξοδα εκτός του ΦΠΑ

75 Η αιτούσα ζητεί την απόδοση 19 509,68 GBP για δαπάνες σχετικές με έξοδα άλλα εκτός του ΦΠΑ, για τον λόγο ότι τα έξοδα αυτά υπήρξαν λογικά έξοδα για φωτοαντίγραφα, μετακινήσεις και διαμονή (συμπεριλαμβανομένων και των αφορώντων περισσότερους του ενός δικηγόρους και τους οικονομικούς συμβούλους) και τα οποία πρέπει να θεωρηθούν ως αναγκαία έξοδα. Η Επιτροπή δεν κατέθεσε εν προκειμένω παρατηρήσεις.

76 Δεδομένου ότι τα έξοδα αυτά δεν αμφισβητούνται από την Επιτροπή, πρέπει να θεωρηθούν ως δυνάμενα να αναζητηθούν έξοδα και να διαταχθεί η απόδοσή τους.

στ) ΦΠΑ

77 Η αιτούσα ζητεί την απόδοση 253 543,47 GBP για έξοδα σχετικά με τον επί των δυναμένων να αναζητηθούν εξόδων ΦΠΑ, ο οποίος είναι επίσης ανακτήσιμος (προπαρατεθείσα διάταξη Leeuwarder Papierwarenfabriek κατά Επιτροπής, σκέψη 4).

78 Η Επιτροπή αμφισβητεί την ανάλυση αυτή επικαλούμενη εν προκειμένω τη σκέψη 20 της διατάξεως του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1999, C-137/92 P-DEP, Hüls κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. I-9013).

79 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει ότι η αιτούσα, ως υπαγόμενη στον ΦΠΑ, δικαιούται να ανακτήσει από τις φορολογικές αρχές τον καταβληθέντα επί των αγορασθέντων αγαθών και υπηρεσιών ΦΠΑ. Επομένως, ο ΦΠΑ δεν συνιστά γι' αυτήν δαπάνη και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να ζητήσει την απόδοση του ΦΠΑ που καταβλήθηκε επί των εξόδων που μπορεί να αναζητήσει από την Επιτροπή κατ' εφαρμογήν του άρθρου 91, στοιχείο β', του Κανονισμού Διαδικασίας. Πράγματι, ο ΦΠΑ που καταβλήθηκε επί των αμοιβών και εξόδων δικηγόρου δεν μπορεί να αποτελέσει το αντικείμενο αποδόσεως, εφόσον δεν αμφισβητείται ότι η αιτούσα πέτυχε την έκπτωση των καταβληθέντων για τον λόγο αυτό ποσών και, επομένως, δεν χρεώθηκε με αυτή την επιβάρυνση (βλ., υπό την έννοια αυτή, την προπαρατεθείσα διάταξη Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 20).

Συμπέρασμα

80 Ενόψει των ανωτέρω, το ποσό των εξόδων που η αιτούσα μπορεί να αναζητήσει από την Επιτροπή καθορίζεται στις 489 615,03 GBP εκτός ΦΠΑ, δηλαδή 420 000 GBP για αμοιβές νομικών συμβούλων (95 000 GBP, όσον αφορά τον Swift, 75 000 GBP, όσον αφορά τον Anderson, και 250 000 GBP, όσον αφορά το γραφείο δικηγόρων), 30 000 GBP για την αμοιβή του Lexecon, 4 500 GBP για την αμοιβή του καθηγητή

Binmore, 14 985,35 GBP για την αμοιβή του καθηγητή Neven, 620 GBP για έξοδα διορισμού αντικλήτου και 19 509,68 GBP για άλλα εκτός του ΦΠΑ έξοδα.

81 Δεδομένου ότι για το ποσό αυτό έχουν ληφθεί υπόψη όλες οι περιστάσεις της υποθέσεως μέχρι το χρονικό σημείο της εκδόσεως της παρούσας διατάξεως, παρέλκει η έκδοση χωριστής αποφάσεως επί της αποδόσεως των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε η αιτούσα στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας καθορισμού εξόδων (βλ., υπό την έννοια αυτή, τις προπαρατεθείσες διατάξεις Groupe Origny κατά Επιτροπής, σκέψη 44 και Nan Ya Plastics και Far Eastern Textiles κατά Συμβουλίου, σκέψη 49).

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πέμπτο πενταμελές τμήμα)

διατάσσει:

Το συνολικό ποσό των εξόδων που η Επιτροπή οφείλει να αποδώσει στην Airtours καθορίζεται στις 489 615,03 GBP (τετρακόσιες ογδόντα εννέα χιλιάδες εξακόσιες δεκαπέντε λίρες Αγγλίας και τρεις πέννες).

Λουξεμβούργο, 28 Ιουνίου 2004.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Η Πρόεδρος

P. Lindh